

L'andorranitat en qüestió

Manel Gibert i Vallès

En les últimes dècades, el Principat d'Andorra ha experimentat uns canvis excepcionals, tant per la rapidesa amb què s'han produït com per la seva profunditat. S'han esdevingut un creixement demogràfic i una expansió econòmica sense precedents. Hem viscut el pas vertiginós d'una comunitat rural, aïllada i autàrquica a una societat urbana amb un alt grau de modernització, i s'han realitzat reformes institucionals de calatge considerable. Tot plegat ha significat grans modificacions en la manera de viure i de relacionar-nos, i hi hem guanyat molt. Ara bé, aspectes com la conservació i la preservació del paisatge i de la biodiversitat, l'ús normal de la parla autòctona o la continuació natural dels costums que concreten el caràcter propi d'una nació, n'han resultat tan afectats que avui ja no sabem ben bé on s'havia d'haver posat el límit en la domesticació de l'hàbitat ni quines seran les nostres característiques distintives en el futur més immediat. Malgrat els avenços, hem retrocedit en la cura de valors tan delicats com el medi, la llengua i la tradició.

Els nostres afanys tan plausibles de prosperitat i renovació han fructificat en tasques molt beneficioses que s'han d'agrair a particulars i a responsables i experts de molts organismes i entitats, públics i privats; no obstant, l'actualització també ha perjudicat trets diferencials de la nostra índole compartida, i en el jove estat de dret, democràtic i social que, almenys teòricament, som ara, s'hauria de preveure, com han fet tradicionalment els nostres predecessors durant segles i segles, les dificultats de les generacions futures que rebran les conseqüències del llegat de les lleis i de les gestions, de les converses i dels pactes, de les condicions d'un present hipotecat en què hem de fer progressos considerables en moltes assignatures pendents com, posem d'exemple, la revisió del model financer de l'estat que ben aviat, de grat o per força, haurà de gravar amb criteris de proporcionalitat sobre la renda i el patrimoni per revertir de manera eficaç en el conjunt de la socie-

tat. Andorra, en els pròxims anys, estarà a més de mig camí de ser un país benestant, solidari i sanejat si se sap despatxar capítols que tenen una gran incidència en la qualitat de vida. Indicadors com el creixement desmesurat i desordenat que ens aboca al col·lapse urbanístic, els desequilibris en el nivell de satisfacció de la població i la pèrdua de referents cívics conformen una degradació progressiva preocupant que hauríem de capgirar perquè marcaran el nostre rang de puixança i no es poden deixar, com s'està fent massa sovint, en mans de la improvisació, la deixadesa o la conveniència eventual.

El nostre país ha evolucionat molt i molt de pressa, cada cop més de pressa, tan de pressa que ara se'ns fa difícil saber si estem edificant un model de país millor, si ens dediquem a derrocar els fonaments sòlids que ens han dut fins aquí o fem allò que encara pot resultar pitjor: anem estirant i arronsant sense gaire ordre ni concert. Per tant, per assumir els reptes que se'ns plantegen sense desorientar-nos en excés, és bo que ens aturem a reflexionar, a debatre sobre quin tipus de societat volem per avui i per demà, a valorar fins a quin punt no ens queda més remei que anar a remolc de les corrents globals. I hauríem de ponderar, si no volem sucumbir com a nació ben articulada, la combinació de tradició i modernitat, decidint què hem de mantenir i què hem d'abandonar de les maneres de fer d'ahir per no perdre les arrels i, al mateix temps, avançar correctament.

Per això és necessari que ens plantejem què podem fer per salvaguardar la nostra malmesa identitat comuna, qüestió a la qual no són alienes les tendències negatives en molts hàbits de govern i de ciutadania ni la ideologia que estima convenient la intervenció i el control de l'estat només quan una necessitat de la col·lectivitat no és coberta per la iniciativa privada o la tolerància excessiva està perjudicant el desenvolupament, perquè els interessos propis acostumen a tenir més relació amb el color dels diners que amb el bé comú, i la manca de línies estratègiques de previsió i l'esgotament de cabals públics que patim, sobretot en cicles de recessió o en crisis extraordinàries com la present, diuen molt poc a favor d'aquells administradors, més tecnòcrates que governants, que apel·len a mesures contributives urgents per sufragar el dèficit després d'efectuar un dispendi desmesurat en temps de bonança.

Si sumem tot això a la tendència general a amagar el cap sota l'ala, el panorama que tenim al davant és desolador, i la inoperància manifesta en situacions compromeses, la indiferència o la manca d'idees evidencien que estem instal·lats en la mateixa inòpia malaltissa que els grans estats als que ens emmirallem quan podríem treure rendiment, precisament, de la nostra idiosincràsia i, en comptes d'acomodar-nos amb passivitat a estereotips importats, emprendre amb criteri i determini la correcció d'aquells defectes que, donades les nostres reduïdes dimensions, podríem tramitar sense excessives dificultats.

I tant de bo que, d'ara endavant, quan mirem cap a la posteritat, demostrem una més ferma voluntat de ser i de persistir, si fa no fa la mateixa convicció que han

mantingut les generacions que ens han precedit. Tant de bo que siguem més modestos i diligents, pensant a poc a poc i fent la feina de pressa i no a l'inrevés, tenint la lucidesa d'imaginar els eixos vertebradors d'actuacions en benefici perdurable de la majoria i el coratge per no desistir en la cerca dels mitjans més adients per obrir vies de progrés que impliquin els ciutadans i reverteixin sense reserves en la comunitat, perquè les disposicions administratives i les contribucions de la societat civil ens donaran el fruit que trobarem madur i saborós, si estem disposats tots plegats a ser una mica més esplèndids, o amarg, verd o passat, si ara no fem compatible el confort de cadascú de nosaltres amb el dels altres i ens entestem a desconsiderar els esforços per aturar i corregir, entre altres i per insistir en un cas paradigmàtic d'usura endèmica, impertinències com el creixement insostenible, caòtic i pernicios que, a falta d'un marc impositiu adequat i amb unes normatives que no s'acaben d'establir, d'aplicar ni de complir en terminis sensats, s'ha produït i encara s'està produint en el nostre país, amenaçant el benestar de les persones i l'equilibri ecològic amb la invasió d'espais impropis, la contaminació i el gran volum de runes i de residus generat sense la vigilància ni el tractament adequats.

Si volem que progrés no resulti a la llarga una paraula ignominiosa, potser hem d'alentir els ritmes de creixement, veure la necessitat d'administrar els pocs recursos que tenim amb prudència. Potser hauríem d'estimar una mica més les nostres coses, els nostres semblants, la terra que ens acull. I potser hauríem de fer més memòria també, recordar com vivien els nostres avantpassats, aprendre dels seus encerts i dels seus errors, sempre tenint en compte que el context actual és un altre de ben diferent, però aprofitant l'experiència del passat, perquè ara més que mai tenim la possibilitat de canviar el rumb equivocadament cap a la devastació, i ara més que mai tenim els instruments que ens poden salvar o que, sense la sensibilització necessària, ens poden dur a un punt sense retorn. El límit de la nostra ambició el tenim tan a prop que no ens podem permetre més el fet de menysprear les conseqüències que la incursió de la mà de l'home provoca en el llegat de les persones que han fet aquest país. Hem de pensar seriosament en l'herència que deixarem a tots aquells que algun dia ens jutjaran com a conservadors o destructors de les meravelles d'aquest paratge que tenim el dret de gaudir i el deure de protegir de nosaltres mateixos. Davant d'aquest dilema, hem d'advocar per la intel·ligència que ens ha permès de sobreviure, una intel·ligència pràctica i emocional que hauríem d'aplicar a tots els àmbits de l'acció quotidiana, a la interpretació dels efectes nocius que té la colonització excessiva d'hàbitats i a la projecció d'un esdevenidor alternatiu que no es basi en l'agressió als ecosistemes ni en la decapitació de la memòria que, tard o d'hora, es girarien contra la nostra inconsciència, contra la nostra supèrbia i contra la nostra cobdícia.

La progressiva pèrdua de trets distintius en una societat en expansió és fins a cert punt inevitable, però això no ha de significar que ens hi hàgim de conformar fàcil-

ment, i ara em sembla que és urgent una reivindicació de l'andorranitat perquè avui, potser més que mai, l'andorranitat està en qüestió. Estem malversant algunes de les nostres particularitats i la nostra integritat, i potser el problema de fons és que abandonem de seguida el romanticisme i les bones intencions en favor d'interessos més prosaics que la defensa de la llengua, el record emocionat dels usos d'una societat rústica que ha prescrit o l'enaltiment dels símbols nacionals. En la disjuntiva entre fer negoci o fer país, una alternativa que podria ser perfectament compatible si fóssim una mica més generosos, ens sembla lògica una pauta en la que són prioritaris verbs com aconseguir, manar i marginar, en detriment d'accions més humanitàries com proporcionar, col·laborar i incorporar. Jutgem l'opulència, l'autoritarisme i la discriminació com mals menors dels quals reneguem públicament amb hipocresia, acceptant privadament aquests i altres factors que tindran un paper decisiu en perjudici de la supervivència d'Andorra com a poble, perquè l'efecte papallona de temes mal portats, posem per cas en afers socials, com el manteniment de desproporcions exagerades en prerrogatives, condicions laborals o nivell de vida entre diferents sectors de població, és imprevisible i pot conduir, de la conflictivitat latent, en aquest oasi d'aparent tranquil·litat i malestar a l'alça que tenim ara, a una fractura social més o menys ostensible. Però, és clar, hauríem de predicar una mica més amb l'exemple, tots plegats, ampliant, en la teoria i en la pràctica, la definició massa restringida al rang de nació amb estat propi que tenim de l'andorranitat.

A primera vista, tot i que l'aproximació al concepte presenta serioses dificultats de precisió perquè les visions de què ens identifica i amb què ens identifiquem són molt heterogènies i, de vegades, també prou controvertides, a banda d'una sobirania incontestable, és evident per sentit comú que andorranitat significa una vinculació sentimental al país, la percepció d'uns signes d'identitat que no es poden limitar als merament oficials, l'orgull de pertànyer a la col·lectivitat i l'afirmació de la personalitat pròpia dels andorrans. Ara bé, segons la meua opinió, la paraula només conservarà significació i virtut si la militància en el nacionalisme que propugna és inclusiva, si la identitat que reclamem no és unívoca sinó aglutinadora de sensibilitats dissemblants però conciliables, si el sentiment de pertinença és més desinteressat i l'actitud de defensa per l'amenaça de dissolució de l'andorranitat, una amenaça que actualment prové més de dins que de fora de la nostra circumscripció, es fa sense recórrer a cap mena de pretesa superioritat, sense servir-se de cap mena de presumpta puresa, perquè del llinatge no en podem fer gala si no fem, a la vegada, un sincer exercici d'humilitat, de reconeixença i d'agraïment, perquè si no entenem que el país no és la propietat privada d'uns quants, ja hem begut oli.

L'andorranitat que hem de propiciar ha de ser integradora i dinàmica. Hem de mantenir el fet diferencial sense negar la pluralitat i, no renunciant mai a les nostres especificitats, hem de fer-nos càrrec de les circumstàncies i tampoc no hem

de presentar la nostra afirmació nacional com una bandera d'escomesa o un escut de protecció davant del gran col·lectiu que en alguna altra ocasió he anomenat "*els altres andorrans*", des dels que, malgrat el seu passaport andorrà, no s'identifiquen a si mateixos com andorrans, fins als que no tenen cap perspectiva d'esdevenir-ne *de iure*, passant per aquells que reneguen de la possibilitat efectiva d'obtenir la nacionalitat. Al meu entendre, tenim el deure d'acollir, d'aplegar i d'assimilar, i hem de comprometre'ns molt més a fer professió de ciutadania sense que l'ostentació de l'andorranitat legal representi gaires privilegis exclusius i evitant causar susceptibilitats, resistències i renúncies perfectament evitables.

Al nostre Principat, com és ben lògic i comprensible, sempre s'ha tingut por de desaparèixer, sempre ha existit el temor, en molts períodes ben excusable, de perdre una personalitat diferenciada que, de tota manera, hem de recordar que sempre s'ha nodrit de l'exogàmia. I avui, aquesta sensació pot ser que estigui més justificada que mai perquè la nostra singularitat, cada vegada més complexa i problemàtica, és, si no s'hi posa remei, en vies d'extinció en un món on el preu que paguem pel confort és massa sovint l'empobriment de les relacions humanes, la falta de realització personal i el naufragi a l'oceà de societats desestructurades. I potser avui no hi ha resposta a la pregunta per l'andorranitat, potser hem de tornar a partir de zero, encetant una nova andorranització, a les escoles, a les administracions i al carrer, perquè per arribar al demà com a país íntegre són imprescindibles, al meu parer, la cohesió social i el retorn a la identificació del ciutadà i de l'individu, perquè la superació de la crisi de valors innegable en la que estem immersos i la culminació de les nostres aspiracions només pot produir-se en una agrupació constituïda per ciutadans que s'identifiquen a si mateixos com ciutadans.

Però desenvolupar la democràcia vol dir també promoure l'esperit crític, el respecte, la solidaritat i tantes altres coses que es negligeixen en favor d'un individualisme corrosiu i d'una sociabilitat gregària, sense oblidar mai, insisteixo, que l'individu només es pot emancipar en relació a una societat lliure, construïda dia a dia amb els drets i els deures que s'han de legitimar, de respectar i de protegir entre tots, i basada en la participació ciutadana en els quefers públics. Hem de tenir present que el progrés és per a les persones, recordant que les persones només podem viure en relació amb altres persones, compartint coses, discrepant i contrastant punts de vista si el context polític és favorable al diàleg i a la comprensió, perquè una societat oberta només es dona en la retroalimentació, en el treball dels seus components individuals, de les institucions públiques i privades, de les associacions de tot tipus, des de les més lúdiques i festives fins a les d'assistència, incloent-hi les socioculturals i les esportives.

Una societat oberta és productora i a la vegada rendiment de moltes pugnes singulars i plurals de persones que, treballant primer pels seus, evidentment, també generen riquesa i, per què no, també poden dedicar una part del seu temps i dels seus actius als altres de forma altruista, a nivell personal o en entitats la finalitat de

les quals és la beneficència en un context d'adhesió sense recels a projectes compartits. I molts ciutadans que assumeixen encàrrecs d'aquest tipus, des de servidors públics fins a filantrops, estan fent tasques molt lloables, en el nostre país. No obstant, com a tot arreu, i malauradament, n'hi ha d'altres que s'aprofiten de les situacions i enfosqueixen la feina dels primers. Capgirant la tendència infame a tapar els seus despropòsits, la promoció d'aquests últims a càrrecs o llocs de responsabilitat s'hauria d'evitar en la mesura del possible —les nostres dimensions encara ens ho permetrien— perquè el seu ascens és directament proporcional al mal, en molts casos irreversible, que fan a la col·lectivitat.

És clar que tot això no és gens fàcil de dur a terme actualment perquè cada un de nosaltres estem immersos en un ambient de competitivitat excessiva i en un clima d'incertesa que pot comportar avenços però, efectivament, implica el descrèdit i la desinhibició en el seguiment de preceptes de rectitud moral, i també una carestia d'horitzons d'autorealització individual i col·lectiva. Per això la determinació ha de ser encara més gran, perquè hem de nedar a contracorrent. I l'Andorra que sortirà d'aquest impàs serà producte d'inèrcies però també de dinàmiques que haurem creat. I tindrem l'Andorra que haurem merescut. En aquest sentit, el panorama polític i l'entramat social són factors que hem d'observar especialment, analitzant la seva evolució fins aquí, mesurant la seva previsible progressió i extraient conclusions que ens guiïn, perquè les maniobres que efectuem i les transformacions que causem, podent ser més aviat equànimes i integradores o injustament discriminatòries, tindran una incidència vital en el caràcter de la nostra coexistència futura i, per tant, són als fonaments de la nostra subsistència identitària en el futur. No podem tornar enrere, no hem de tornar enrere, però tampoc podem tirar cap endavant curts de mires i defugint obligacions, ajornant les qüestions candents del present com fem sovint, massa sovint. Hem de ser valents, afrontant els problemes que se'ns presentin amb fermesa i decisió, però tot això és més fàcil de proposar que de realitzar perquè, per exemple, nosaltres vivim bàsicament del turisme i gairebé tota l'economia, extremadament fràgil i fortament dependent de l'exterior, és subsidiària d'un atractiu turístic en decadència i presumptament volgut de qualitat quan, de fet, anem buscant maneres d'incrementar el volum de visites i anem fent amb un mercantilisme de mà d'obra barata i poc qualificada, preus cada vegada menys competitius i passavolants que, per posar un estereotip de vinyeta gràfica que és bastant il·lustratiu, diguem que arriben i se'n van el mateix dia en què han trobat al país dels Pirineus un servei mediocre i moltes aglomeracions. Doncs, si pretenem potenciar amb veritable interès una altra mena de visitants que busquin, posem per cas, activitats culturals i de natura, hem de donar una bona imatge als forasters i, si som coherents, aquesta ha de coincidir al màxim possible amb la realitat. No podem enganyar ni enganyar-nos, hem de tenir un grau d'autoexigència molt més alt, i hi ha d'haver una planificació més congruent que la que s'està portant a cap, l'acceptació d'una consegüent reducció d'ingres-

sos i un creixement moderat, una estabilització o fins i tot un retrocés en sectors com el financer, el comercial i el de la construcció. I també s'han de practicar, és clar, intervencions molt més respectuoses amb el nostre capital paisatgístic, cultural i humà. Ara bé, hi ha seriosos dubtes sobre la possibilitat real de fer compatibles una cosa amb l'altra, i els agents econòmics difícilment es mostraran veritablement disposats a la retallada de beneficis i a tota la sèrie de renúncies que implicaria una variació tan radical, perquè ho volem tot i de seguida, i tot no pot ser, i com que tampoc no tenim una gamma d'opcions massa variada potser hauríem d'avançar-nos als avatars d'una clientela tan voluble com aquesta, apostant decididament per un desenvolupament d'una altra classe que no dilapidés els nostres actius amb tanta desimboltura, fent possible una altra Andorra abans que conjuntures adverses ens agafin amb els pixats al ventre.

Una altra activitat complicada en la que també tenim moltes coses per resoldre que poden fer decantar la balança de l'andorranitat és la política activa. L'obertura a l'exterior, amb avantatges i inconvenients, comporta el risc de quedar diluïts en un món cada vegada més uniforme, i més encara nosaltres, un país gairebé insignificant en el context de les nacions. No hem de ser reticents a les transformacions, però hem de resguardar al mateix temps la nostra originalitat i la nostra sobirania, la neutralitat aconseguida al llarg del temps, el nostre estatus i totes aquelles petites coses que ens fan una nació de naturalesa única. I allò que ja no podem permetre'ns de fer és aixoplugar-nos, com hem fet en altres avinenteses, en els privilegis que anàvem obtenint astutament, mostrant-nos sol·lícits i submissos a qui calia i fent la viu-viu amb temes més o menys polèmics com exempcions duaneres, contraban, prestanoms, secret bancari o residència passiva. Ens hem atorgat les cotes més altes d'autonomia de la història i, al mateix torn, estem obligats a ser més solvents en la responsabilitat de garantir drets fonamentals i d'adaptar-nos a la legislació de l'entorn que, en el nostre cas, inevitablement però també per sort, és Europa.

Hem de recordar sempre de quines conjuncions som resultat, hem de reconèixer qui som sense trencar els lligams amb el passat, hem de ser conscients en tot moment de la nostra mida minúscula, però mai no hem de menysprear les nostres facultats inalienables en les relacions internacionals i la nostra singularitat en el cultiu de l'amistat amb les contrades veïnes. I el que no podem perpetrar de cap manera és el costum de demanar sense comprometre'ns seriosament a complir, per la part que ens toqui, amb les contrapartides que siguin justes i raonables.

En relació a França i Espanya, estats amb els quals estem emparentats per vicissituds i enllaços ancestrals i que, ho vulguem o no, ens tutel·len fins a cert punt, estats dels quals en som relativament tributaris, ens hem de mostrar forts i, al mateix temps hem de mostrar-nos cauts i atents, sense voler posar-nos a la seva alçada, continuant la tradició d'eludir immiscir-nos en els seus assumptes interns o causar-los perjudicis, però també tenint ben present que discriminen la nostra

llengua en algunes de les seves demarcacions, ens han vist tradicionalment com un error històric i han tingut en diferents passatges de la nostra existència temptacions d'annexionar el nostre territori que mai no han fructificat, sigui per l'habilitat dels prohoms, l'arbitri dels coprínceps, la poca importància estratègica, l'escassetat de recursos, la dificultat d'accés o altres extrems característics que han permès el manteniment de la nostra independència i han impedit que les més que dubtoses reivindicacions sobre aquest clos de valls entre muntanyes triomfessin.

Seria convenient que fóssim més emprenedors també a l'ocasió d'establir sinergies positives amb les comarques i amb els departaments més propers i afins. Aquests territoris són els més propicis a una relació igualitària i hauríem de mantenir i de consolidar els nexes culturals que hi tenim establerts. També podríem iniciar o continuar la vinculació en matèria de cooperació, en inversió, transaccions, comunicacions, sanitat, ensenyament, recerca i en totes les activitats en què la col·laboració ens afavorís mútuament.

I, fronteres endins, s'hauria d'escurçar la distància entre la classe política i els ciutadans i entre les administracions i els administrats; augmentar el poc acompliment de compromisos amb l'electorat i legislar amb més celeritat, desplegant molts punts constitucionals bàsics abandonats sense més demores i optimitzant les tasques executiva i judicial; aplicar un ordenament territorial amb una franca millora de les condicions de vida en alguns nuclis de població i unes regulacions molt més consistents amb els valors ecològics i de convivència; s'hauria d'impulsar el diàleg i la concertació entre assalariats i empresaris amb un marc legal molt més igualitari que el que tenim actualment; fomentar més les produccions sostenibles en agricultura, ramaderia i indústria; reduir l'endeutament, omplint les arques públiques amb modalitats d'impostos més equilibrades i justes, diversificant fonts d'ingressos, sense dependre tant de cànons molt variables i racionalitzant i contenint la despesa, invertint amb seny, executant a temps les partides pressupostàries i defugint desajustos, reconduïts i crèdits astronòmics que suposen peatges a l'ombra, interessos excessius i càrregues a llarg termini; s'hauria de subscriure sense més dilacions la totalitat de la Carta Social Europea; controlar els fluxos errants de mercats com l'immobiliari que, com passa en altres camps, s'ha regit més amb criteris de rèdits monetaris en períodes d'abundància i, per tant, d'oportunitat de negoci rodó, des del sector privat, i de popularitat i rendiment electoral a curt termini per equips de govern en corporacions públiques, que amb solucions efectives a les problemàtiques reals; ajudar els segments més desafavorits de la societat, sense escanyar els uns ni malacostumar els altres, però fent una redistribució més justa de la riquesa; i s'hauria de replantejar el sistema electoral anant cap a un model molt més paritari i representatiu; i aturar el parroquialisme egoista, l'especulació, el frau, el tràfic d'influències i els projectes inviablables que condueixen al desànim, a la desafecció i a punts d'inflexió indesitjables.

Avui, a Andorra, que ha estat terra de refugi però també emissora d'emigració, no

ens podem permetre el luxe i la vergonya de desdenyar els residents estrangers, una actitud ignominiosa que no podem negar que hem tingut en alguna fase d'apogeu. Afortunadament, encara que se'n conserven alguns rastres, aquest tracte està pràcticament desterrat de la pràctica habitual, però encara persisteix, i això perjudica greument la cohabitació, una residual manifestació de prepotència envers els ciutadans de segona que de vegades són tractats amb paternalisme, condescendència o, fins i tot, són víctimes de la indiferència i de l'exclusió. Si parlem d'interculturalitat però a la pràctica es propicien distanciaments, o no es fa res per eliminar les desigualtats, s'està enverinant l'andorranitat. El respecte per les altres identitats que arribaran algun dia a conformar la nostra és una condició prèvia *sine qua non* a la torna de la gratitud cap al país que dona als seus membres una oportunitat i alhora s'enriqueix amb la seva presència. Els immigrants no són intrusos, se'ls necessita, són part essencial d'una simbiosi favorable i, tot i que sempre hi haurà una part d'aquesta ciutadania que, pels motius que sigui, justificats o no, es mostrarà suspicax, els hem de donar la benvinguda, tenint present que algun dia poden ser ambaixadors nostres i donar testimoni de la nostra gentilesa allà on vagin a parar o, qui sap, potser plantaran arrels aquí, unes arrels que es confondran amb les autòctones.

Malgrat la creixent naturalització de residents, les polítiques de nacionalització i d'immigració, encara molt restrictives, provoquen resistència, tensions, fragmentació social i bosses de pobresa oculta. Tot això s'hauria de reconduir millorant condicions d'arribada amb programes d'acollida, facilitant des del primer moment la intenció de permanència i cohesionant propòsits per bastir una nova identitat que, amb uns bons mecanismes d'incorporació, és, de fet, i encara pot ser-ho més, una rica amalgama de bagatges, vivències i voluntats ben diverses. Però les dificultats materials i les mancances assistencials que pateixen molts nousvinguts i també alguns nacionals no conviden a sumar-se a l'andorranitat. I si ambicionem un avenir pròsper per Andorra és bàsica la recuperació dels andorrans que projecten anar-se'n i dels immigrants que, per una raó o per una altra, decideixen quedar-se una temporada o per sempre, començant per rectificar la imatge estereotipada que tenim els uns dels altres, conseqüència de barreres psicològiques, dineràries, legals i culturals que perpetuen una marginació que, en efecte, no convé a ningú, perquè de cap de les maneres els sentiments d'inferioritat o la supèrbia, i la discriminació que se'n deriva, no poden portar res de bo.

És clar que els bons propòsits de crear vincles no cristal·litzen sense condicions favorables, i les expectatives de progrés van directament connectades a qüestions bàsiques com ara relacions laborals, accés a l'habitatge o reagrupament familiar, i a concessions com el sufragi actiu o passiu en els comicis comunals, cobertures, prestacions socials i qualsevol mesura política consistent que contribueixi a una millora del nivell d'aconentament dels ciutadans, resultat d'una resolució col·lectiva delegada en uns poders públics que modifiquin l'habitual

subordinació al lucre privat, als beneficis de les elits que es desenten de la justícia social i dels riscos que comporta l'abandó dels problemes al caprici, posem per cas, dels mecanismes del mercat. Però per vèncer contraposicions seculars i xenofòbies persistents cal, a més, un afany suplementari per part de tothom. I la suma de disposicions oficials i gestos ciutadans de reconeixement que vagin molt més enllà de la tolerància, donaran un cop de mà als immigrants que buiden les maletes dels records i omplen les calaixeres de l'esperança. Ara bé, els nous ciutadans, siguin quins siguin els seus orígens, tots tan respectables com qualsevol altre, tampoc no ens han de fer renunciar a les nostres peculiaritats, al contrari, han de fer un ferm propòsit d'adaptació, i en resposta a les concessions que no sempre fem també voldríem una reciprocitat que moltes vegades tampoc no es produeix de part dels altres andorrans, dels que per uns motius o per uns altres no se'n senten. D'ells n'esperem també una mica més de voluntat d'integració, en l'entorn professional i en les relacions interpersonals, en totes les ocupacions on es podria incrementar una emotivitat propícia envers la nació que superi la simple comunitat d'interessos.

En aquesta identificació amb el país, la llengua, potser l'element distintiu més visible però també més fràgil, hi juga un paper fonamental. La llengua és un instrument de comunicació i un vehicle de cultura, i el retrocés en el seu ús social és un indicador negatiu perquè representa, en efecte, una falta de convenciment i un rebuig a l'andorranitat. No voldria ser derrotista, però les dades no conviden precisament a l'optimisme. Per una banda, tenim una situació ben peculiar: la població d'origen estranger és majoritària i el nombre de residents que estan de pas és molt considerable; per altra, podria ser determinant i és certament un gran avantatge, però no n'hi ha prou que hi hagi un estat al darrere de l'idioma oficial, perquè tot depèn en gran mesura de l'actitud dels parlants, de tots els parlants: dels nacionals i dels estrangers, dels catalanoparlants i dels que tenen altres llengües maternes.

Sense deixar de banda un plurilingüisme que té les seves limitacions, sobretot de cara al francès, i els seus excessos, perquè el castellà s'ha anat convertint en llengua franca fins i tot en la relació de la comunitat portuguesa amb tots els altres andorrans, l'opció de fer el canvi a l'idioma de l'interlocutor només en casos de necessitat és un favor que mereix les gràcies dels turistes i dels residents que encara no han assolit un bon nivell de comprensió. No obstant, i encara que no ens hem de trencar les vestidures si, segons com i quan, continuem tenint la cortesia d'emprar els idiomes que puguem per fer-nos entendre, totes les iniciatives de difusió de l'idioma oficial han de ser ben rebudes. Si som poliglotes per definició i ens podem permetre moltes deferències, això no hauria de comportar la disminució de la presència del català en qualsevol situació comunicativa que ho permeti. I com que sembla que suspenem en prejudicis, complexos i sensibilitat cap a la llengua pròpia i no fem massa esforços individuals per redreçar aquest retrocés, és necessària una combinatòria de maniobres en totes les institucions que

incideixin en la complicitat i en la lleialtat dels parlants. I potser, com que la barreira més important és la distància social entre els diferents grups lingüístics, s'hauria de mirar d'escurçar aquesta separació que podria derivar en un fraccionament en guetos hostils i s'hauria d'estimular un millor coneixement i una correcció superior en l'ús de la llengua oficial per part dels andorrans, de tots els andorrans, dels uns i dels altres.

Si les campanyes de sensibilització i conscienciació adreçades a tots els segments de població no són mai suficients, en l'actual eventualitat de situació precària encara és més necessari l'assoliment de punts màxims de transmissió i de recuperació arribant a tots els indrets on es pugui arribar. La garantia de l'ensenyament i la protecció en la utilització són mesures permanentment indispensables. Si s'aconsegueix prestigiar la nostra llengua, si en un termini no massa llunyà fem que sigui molt més natural el tracte en català entre nosaltres en totes les facetes de la vida diària, haurem donat un pas endavant molt important. Això ja es fomenta fins a cert punt a través dels mitjans de comunicació, de l'escola i de produccions i activitats culturals de tota mena que van augmentant progressivament en un panorama intel·lectual que encara mira molt cap a fora, però mai no n'hi ha prou i hem d'anar molt més lluny, en qüestions de llengua. S'ha d'incentivar la recuperació de modismes propis i l'ús públic de l'idioma en el món laboral, en les activitats de lleure i en l'atenció al públic als establiments comercials, augmentant alhora l'índex de compliment de les obligacions que marca la llei vigent.

També s'hauria de facilitar encara més l'aprenentatge continu, estimulant, de retruc, la consciència de poble dels aprenents que poden començar a sentir-se més integrants d'aquesta terra, perquè està prou demostrat que la vies reglamentària i sancionadora, ineludibles en els extrems, però simptomàtiques de mala salut i d'impotència, no promocionen l'hàbit ni dissuadeixen gaire, tot i que potser no seria mala idea demanar l'acreditació, en un període de permanència no massa llarg, d'un lliurar de coneixement del català i del marc institucional per a romandre al país, i no vull dir amb això que s'hagués de passar una prova d'autèntica andorranitat, però sí que hauríem d'obtenir la garantia d'una mínima demostració d'interès que fos més significativa que la que garanteix la prova que es fa passar actualment per accedir a la nacionalitat.

De tota manera, aquest és un peix que es mossega la cua, perquè integració i ganes d'aprendre i utilitzar l'idioma van íntimament unides, i l'estima pot començar en l'àmbit que potser és el més important de tots, el més socialitzador, el que més compta en relació a la pervivència de l'andorranitat: el de les institucions educatives. Nosaltres gaudim de la fortuna de tenir, a l'abast de tothom, tres sistemes gratuïts i de lliure elecció i una universitat que hauríem de mantenir, preservar i potenciar al límit, en la preocupació per la formació integral de les persones que els ensenyants hem de compartir amb les famílies, en l'impuls del diàleg entre les successives generacions i també en tot allò que concerneix la llengua i la cultura

andorranes. Ara bé, la presència del català i de l'andorranitat en els sistemes francès i espanyol, per desgràcia i potser sense remei, continua essent, al cap dels anys, més aviat testimonial, amb grans reticències i dubtes dels corresponents estats quant a l'extensió d'aquestes àrees d'influència nacional en el seu currículum escolar i quant a la conveniència de romandre com a sistemes de ple dret en el mapa escolar andorrà.

I, si bé no hauríem de deixar abandonat cap aspecte del funcionament de totes les nostres escoles, encara hauríem de preocupar-nos més per la consecució de l'excel·lència en l'oferta educativa pròpia, perquè a mida que creix el nombre d'alumnes es van fent més evidents algunes mancances estructurals d'un ensenyament modèlic que podria morir d'èxit per falta d'equipaments i de recursos de tot tipus, i perquè tornem a equivocar-nos quan les línies de treball són erràtiques, com passa actualment amb la reforma del batxillerat, per fer palès un últim exponent de cas contrari al perfeccionament dels nostres dèficits. En aquesta reforma, els objectius no es corresponen amb les maneres d'assolir-los i, a més, sense una esmena prèvia en els nivells d'ensenyança obligatoris, es comença la casa per la teulada; s'enceta un pla d'educació per a la ciutadania a penes esbossat, es decreten programes amb continguts de pèssima qualitat que, entre molts altres defectes, limiten el treball transversal i la interdisciplinarietat, i no es posa a disposició de professors i alumnes tot allò que s'ha de menester per acomplir amb el màxim de profit la tasca pedagògica.

Sense entrar en altres detalls descoratjadors, i vistes totes les mancances que, com a docent, he anat detectant dia a dia en el nostre sistema educatiu, amb uns serveis com Formació andorrana i Escola andorrana en els quals tant s'ha fet i es fa en pro de l'andorranitat amb una pedagogia oberta, integradora i avançada, i convençut que la idoneïtat de l'aprenentatge determinarà en gran mesura el benestar i la prosperitat en l'esdevenidor, constato que l'ànsia de transmetre i suscitar valors, coneixements, habilitats i competències no s'està concretant a tot arreu en les condicions òptimes exigibles per fer-ho bé, i lamento una vegada més components com la falta de transparència i de rigor que perduren, en comandaments de la comunitat educativa i d'altres estaments, amb la connivència de mentalitats conformistes i actituds servils de subalterns passius i resignats que algun dia haurien de convertir-se, contra tot allò que perjudica els interessos generals, en intransigència, rebel·lió o, si més no, una confrontació que denotés una veritable complicitat amb aquesta, la nostra casa comuna, anant una mica o molt més enllà de la realització de les obligacions estrictament professionals.

Manel Gibert i Vallès,

llicenciat en filosofia i professor a l'institut de batxillerat de l'Escola andorrana